

הואיל משה

פרשת ויקהל - פקודי
שנת תשפ"ג

הרב יצחק מאטצען
מח"ס הואיל משה וש"ס

ובספר משען המים כתב לבאר ספיקת המדרש, דאיתא במסכת יומא (דף ס"ט), פושטין (בגדי כהונה) ומקפלין ומניחין אותן תחת ראשיהן, ופריך הגמ' שמעת מינה בגדי כהונה ניתנו ליהנות בהן, ומשני, אמר רב פפא לא אימא תחת ראשיהן אלא אימא כנגד ראשיהן (אצל ראשיהן) וכו', ה"נ מסתברא דכנגד ראשיהן, דאי סלקא דעתך תחת ראשיהן, ותיפוק ליה משום כלאים דהא איכא אבנט, ונהי נמי דניתנו ליהנות בהן הא מתהני מכלאים, הניחא (האי דלא חייש לכלאים) למ"ד אבנטו של כהן גדול ביוה"כ (שהוא של כהן) זהו אבנטו של כהן הדיוט בשאר ימות השנה (ואין כלאים בבגדי כהן הדיוט שפיר), אלא למ"ד אבנטו של כה"ג ביוה"כ לא זה הוא אבנטו של כהן הדיוט מאי איכא למימר, וכי תימא כלאים בלבישה והעלאה הוא דאסור, בהצעה שרי, והתניא לא יעלה עליך אבל אתה מותר להציעו תחתך, אבל אמרו חכמים אסור לעשות כן שמא תיכרך נימא אחת על בשרו, וכי תימא דמפסיק מידי ביני ביני, והאמר ר"ש בן פזי אמר ריב"ל אמר רבי משום קהלא קדישא שבירושלים, אפילו עשר מצעות זה על גב זה וכלאים תחתיהן אסור לישן עליהן, אלא לאו שמע מינה כנגד ראשיהן שמע מינה, רב אשי אמר לעולם תחת ראשיהן, והא קא מתהני מכלאים, בגדי כהונה קשיין הן (ואינן מחממין לפיכך אין בהם משום כלאים) עיי"ש.

ובזה יובן ספיקת המדרש, דהספק הוא אי אמרינן דאיסור כלאים הוא רק בלבישה והעלאה, כדמשמע מסתמא דמתני' דהניחו בגדי כהונה תחת ראשיהן ממש משום דדרך הצעה שרי, דלא אמרינן כרב אשי דבגדי כהונה קשיין הן, או דגם דרך הצעה אסור, וכן משמע להדיא מתשובת המדרש דאם פירש אותו תחתיו מותר בלבד שלא יהא נוגע בשרו בכלאים שנאמר ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, עליך לא יעלה אבל אתה מציען תחתך, ומדלא הזכיר כלל דחכמים אסור גם בהצעה משמע דס"ל להמדרש דאפילו מדרבנן ליכא איסור כלל עכ"ד.

ולכאורה יש לומר דשאלת המדרש תליא בפלוגת הרמב"ם והראב"ד בהל' כלאים (פ"י הל"ב) ובהל' כלי המקדש (פ"ח הי"ב) בכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, דהרמב"ם ס"ל דלוקין משום כלאים דלא הותרו בבגדי כהונה אלא בשעת עבודה, והראב"ד ס"ל דהותרה כלאים אצל בגדי כהונה, ואפילו שלא בשעת עבודה מותר לילך בבגדי כהונה עיי"ש, ועיין במסכת מנחות (דף מ"א.) בתוס' ד"ה תכלת דעת ר"ת דס"ל כשיטת הראב"ד עיי"ש, ובתוס' מסכת חולין (דף ק"ג.) ד"ה טלית, ובתוס' ישנים מסכת יומא (דף ס"ט.) ד"ה תיפוק ליה, וברא"ש בהלכות קטנות הלכות ציצית (סי' ב.).

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהים אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם: ואיתא במדרש תנחומא, ילמדנו רבנו עד כמה חייב אדם המטפל בכלאים, כך תני ר' שמעון בר יוחאי, ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, אפילו על גבי מאה כלים אסור לו ללבוש, אבל אם פרש אותו תחתיו בלבד שלא יהא נוגע בשרו בכלאים, מותר, שנאמר ובגד כלאים שעטנו לא יעלה עליך, עליך לא יעלה אבל אתה מציען תחתך וכו' עיי"ש, ותמוה שייכות הלכה זו לפסוק הנ"ל, ועיין בספר פרדס דוד ובספר נפש יונתן מש"כ בזה.

והנבס"ד, דהנה רשיז"ל עה"פ ששת ימים תעשה מלאכה כתב וז"ל, הקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת עכ"ל, והקשה בספר ערוך לנר עמ"ס יבמות (דף ג'), דלמ"ל קרא דבנין המשכן אינו דוחה שבת, כיון דעשה דוחה ל"ת לא אמרינן רק היכא דבעידנא דמיעקר ללאו מקיים העשה, כדאיתא במסכת שבת (דף קל"ב.), ובמסכת ביצה (דף ה.) עיי"ש, וכאן לא הוה בעידנא, כיון דקיי"ל במסכת שבת (דף ק"ב.) הבונה כל שהוא חייב, והעשה אינה מתקיימת אלא בגמר הבנין עכ"ק.

והנבס"ד, דבמסכת יבמות (דף ה.) הקשו התוס' (ד"ה כולה), דלמ"ל הילפותא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, נילף משריפת קדשים, מדאיצטרין התם קרא לומר דלא דחי דכתיב והנותר ממנו עד בוקר בא הכתוב ליתן בוקר שני לשריפתו, וטעמא דאינו דוחה משום דיכול להמתין ולשורפו לאחר יו"ט, מכלל דבעלמא אמרינן עשה דוחה ל"ת וכו' עיי"ש.

ובספר בית האוצר (מערכת א' כלל רי"ד) כתב, דשריפת קדשים ביו"ט לא הוי בעידנא, דהרי במשהו הראשון שהוא מבעיר עובר תיכף על מלאכת הבערה, והמצוה דשריפת קדשים אינה מתקיימת רק בשעה שנשרף כזית, וכדאיתא בפסחים (דף מ"ט.) עיי"ש, ובספר מנחת חינוך (מצוה קמ"ג אות ד') כתב, דמ"ע דשריפת קדשים הרי הוא ככל המצות דשיעורין בכזית עיי"ש, ועיין בשו"ת מהר"ם שיי"ק חאו"ח (סי' ר"ח), והאריכו בזה האחרונים, ועיין בספר ברוך טעם דין עדל"ת (ח"א פ"א) שכתב נמי כן, עפ"י דאיתא במסכת שבת (דף קל"ד.), דבישראל אגומרי אית בה משום מכבה, והיינו שתחלתו מכבה וסופו מבעיר, ולפי"ז בשריפת בשר קדשים לא הוי בעידנא עיי"ש, ולפי"ז אי ילפינן עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים ובשריפת קדשים הלא לא הוה בעידנא, אז י"ל דאמרינן עשה דוחה ל"ת אף היכא דלא הוה בעידנא.

ויכל לשלחה) אפילו היא חגיגת אפילו היא סומא ואפילו היא מוכת שחין, נמצא בה דבר ערוה או שאינה ראויה לבא בישראל אינו רשאי לקיימה שנאמר ולו תהיה לאשה אשה הראויה לו, ופריך הגמ' (דף ל"ט), ליתי עשה (לו תהיה לאשה) ולידחי ל"ת (דאינה ראויה לבא בישראל כגון ממזרת) וכו' עיי"ש, והקשו התוס' (ד"ה נית), מאי פריך נימא עשה דוחה ל"ת, והלא במשנה דרשינן מקרא דבעינן אשה הראויה לו עיי"ש.

ובספר פני יהושע הקשה, מאי מקשי, דילמא קרא אתא לחייבי עשה דלא שייך לומר אתי עשה ודחי עשה, ולכן שפיר פריך הגמ' לגבי חייבי לאוין דשם שפיר מצינן למימר ניתי עשה וידחה ל"ת, וכתב ליישב, דהא דאמרינן אין עשה דוחה עשה זהו רק היכא השני העשין המה עשה בקום ועשה, אבל כשהעשה הנדחה קיומו בשב ואל תעשה, וכגון איסורי ערוה מחייבי עשה דהו"ל לאו הבא מכלל עשה, כה"ג חשיב כעשה ודחי לה עיי"ש, ולפי"ז י"ל דאיסורי שבת אע"ג דהו"ל לתו"ע, מ"מ כיון דעשה דשבת מתקיים בשב ואל תעשה א"כ הו"ל העשה והל"ת כמו ב' לאוין, ולפי"מ"ש הפמ"ג בגינת ורדים (כלל ב) דעשה דוחה שני לאוין עיי"ש, ולפי"ז הוה אמינא דליתי עשה דמלאכת המשכן ולידחי איסור שבת כיון דאמרינן עשה דוחה שני לאוין, ולכן איצטריך קרא דעכ"ז שבת אל תדחה מפניה עכ"ד הקדושת יו"ט עיי"ש.

והפמ"ג בשושנת העמקים (כלל ב) כתב, דלכאורה יש להוכיח דעשה דוחה אפילו ב' לאוין, דהרי דינא דעשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית ילפינן לה כמבואר במסכת יבמות (דף ד), והלא באיסור כלאים עצמו יש שני לאוין לאו דהעלאה ובגד כלאים לא יעלה עליך, ולאו דלבישה לא תלבש שעטנו, הרי דעשה דוחה אפילו ב' לאוין עיי"ש.

ובשו"ת מחזה אברהם (תארי"ח סי' י"ב בש"ה) כתב, דיש לדחות ראיה זו, עפ"מ שהקשה בשו"ת ברית אברהם (תארי"ח סי' ג), היאך ילפינן מכלאים בציצית דעשה דוחה לא תעשה, הלא כלאים אינו אסור רק בהנאת לבישה כדאיתא במסכת יבמות (דף ד), וכיון דקיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, ולשיטת הרשב"א במסכת נדרים (דף ט"ו) אף היכא דאיכא הנאת הגוף בהדי המצוה אמרינן מצות לאו ליהנות ניתנו, א"כ בלובש כלאים לשם קיום מצות ציצית לא חשיב הנאה, דהלא הנאת הגוף בטל להמצוה ובכה"ג ליכא איסור כלאים, וכיון שכן היאך מוכח דגם בעלמא אמרינן עשה דוחה ל"ת עכ"ק.

אמנם י"ל, לפי מ"ש בהגהות אמרי ברוך (יור"ד סי' ש"א) לתרץ סתירת פסקי הרמב"ם בהל' כלאים (פ"ב), דבהלכה י"ז כתב, לא יקח אדם ביצה כשהוא חמה בבגד כלאים שהרי הוא נהנה בכלאים מפני החמה או מפני הצינה וכו', מבואר שאיסור כלאים הוא על ידי הנאת גופו וכל שאין נהנה אין בו איסור, ובהלכה י"ח כתב, לא ילבש אדם כלאים ואפילו על גבי עשרה בגדים שאינו מהנהו כלום ואפילו לגנוב את המכס ואם לובש כן לוקה עיי"ש, הרי דגם בלא כוונת הנאה נאסר כלאים.

ולפי"ז לשיטת הראב"ד דכלאים הותרה לגמרי אצל בגדי כהונה ואפילו שלא בשעת עבודה, אין להוכיח מהא דהכהנים היו מניחין בגדי כהונה תחת ראשיהן דהצעה שרי, דבאמת י"ל דהצעה אסורה, והטעם דהכהנים היו מניחין הבגדי כהונה תחת ראשיהן משום דכלאים הותרה בבגדי כהונה, משא"כ לשיטת הרמב"ם דכלאים בבגדי כהונה לא הותרה שלא בשעת עבודה, שפיר יש להוכיח מהא דהיו מניחין הבגדי כהונה תחת ראשיהן דהצעה שרי עיי"ש, וכ"כ השפע חיים זצ"ל בגליון ישראל סבא (גליון צ"א).

ובספר משען המים (סג) כתב להוכיח כדעת הרמב"ם דשלא בשעת עבודה לוקה, דהתוס' במסכת יבמות (דף ה:) ד"ה כולהו משעטנו נפקא הקשו, דהיכי ילפינן בעלמא עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית, שאני כלאים דהותר מכללו אצל בגדי כהונה, ותירצו דהתם נמי משום דאתי עשה דבגדי כהונה ודוחה ל"ת דכלאים ואין זה הותר מכללו עיי"ש, ולכאורה לשיטת הראב"ד דכלאים אישתרי אף שלא בשעת עבודה, אכתי קשה קושית התוס' דהיכי ילפינן מכלאים, שאני כלאים דהותר מכללו אצל בגדי כהונה, ותירוצם לא שייך לשיטת הראב"ד הנ"ל דהרי שלא בשעת עבודה ליכא עשה, אלא ודאי מוכח כשיטת הרמב"ם עכ"ד.

ובזה נבוא לביאור דברי המדרש, דבפשטות י"ל דליכא איסור הצעה בכלאים, והראיה מכהנים שהניחו תחת ראשיהם, וס"ל כהרמב"ם דבשלא בשעת עבודה לוקין, וע"כ דהותרה כלאים לגמרי, ועכצ"ל כן, דלאת"ה קשה היאך ילפינן עשה דוחה ל"ת מכלאים בציצית שאני התם דהותרה מכללם אצל בגדי כהונה כקושית התוס', ואי"ל כתירוץ התוס' דהוא מטעם עשה דוחה ל"ת, דהא שלא בשעת עבודה ליכא עשה, וע"כ מוכח כהרמב"ם דבשלא בשעת עבודה לוקין, אך עתה דחזינן דהקדים להם אזהרת שבת לומר שאינו דוחה את השבת, וקשה למ"ל להזהיר תיפ"ל דלא אמרינן עשה דוחה ל"ת היכא דבעידנא דמעקר ללאו לא מקיים העשה, וע"כ דילפינן עשה דוחה ל"ת משריפת קדשים דמשם ילפינן דאף שלא בעידנא אמרינן עשה דוחה ל"ת, ומעתה אין להכריח כשיטת הרמב"ם ממש"כ התוס', דהלא ילפינן עשה דוחה ל"ת מדרשא אחרינא, ומעתה י"ל כשיטת הראב"ד דכשלא בשעת עבודה שרי, ומעתה אין להוכיח דהצעה שרי, ולכן נתעורר לשאול אי הצעה חייב בכלאים או לא ודו"ק.

ב) עוי"ל, עפ"מש"כ רשיו"ל דהקדים להם אזהרת שבת לציווי מלאכת המשכן לומר שאינו דוחה את השבת, והקשו המפ' [עיין בספר נפש יהונתן (פרשת בהעלותך), ובספר חוט המשולש בשער הקטן (פ' תרומה), ובספר פנים יפות (בפרשתן)], דלמ"ל קרא דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, הא בלא"ה לא דחי משום דשבת הוה עשה ול"ת, ומלאכת המשכן הוה רק עשה, וקיי"ל דאין עשה דוחה לתו"ע עכ"ק.

וכתב בספר קדושת יום טוב (בפרשתן) לתרץ, דאיתא במסכת כתובות (דף ל"ט), דהמאנס אשה שותה בעציצו (על כרחו ישאנה כדכתיב לא

לוקה אמרינן הואיל וכו', ואליאבא דידה אמר התם דאחרישה לא ליחייב הואיל וחזי לכיסוי דם ציפור וכו', כלומר, אם היה שם דם ציפור דחייב בכיסוי הוי אתי עשה דכיסוי ודוחה לל"ת של איסור יו"ט לשיטת רש"י, ולשיטת ר"ת חרישה של כלאים כמש"כ התוס' (דף מ"ד:) ד"ה כתישה, ומשמע התם להדיא דלרבה דאמר הואיל ליכא כלל איסור מה"ת כל היכא דאיכא למימר הואיל וכו', וא"כ ה"ז מה"ט שרי כלאים דבגדי כהונה אפילו שלא בשעת עבודה הואיל ושרי בשעת עבודה, די"ל הואיל ואי מיקלע ליה בההיא שעתא לעבוד עבודה מותר לו ללבוש בגדי כהונה של כלאים השתא נמי שרי, ודמי ממש לההיא הואיל ואי מיקלעו ליה אורחים עכ"ד עיי"ש.

אך בשו"ת בשמים ראש החדשות (ס"ט ט"ו) כתב, דלא שייך לומר הואיל ואישתרי בשעת עבודה אישתרי נמי שלא בשעת עבודה, לפי"ד הרשב"א במסכת נדרים (דף ט"ז:) דאי ס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, גם בהנאת הגוף בהדי מצוה אמרינן דלאו ליהנות ניתנו עיי"ש, א"כ גבי בגדי כהונה ליכא איסור כלאים כלל, כיון דכלאים לא נאסרו אלא בלבישה דאית בה הנאה, וכיון דקיי"ל מצות לאו ליהנות ניתנו נמצא דמה שכהנים לובשין בגדי כהונה בשעת עבודה לא נחשב להם להנאה כיון דמצוה ללובשם, ובכה"ג ליכא כלל איסור כלאים, ולפי"ז כלאים גבי בגדי כהונה אינו בגדר אישתרי, דהרי לא הותר בהם איסור כלאים אלא דכה"ג לא הוי כלל בגדר האיסור, ותו לא שייך לומר הואיל ואישתרי בשעת עבודה אישתרי אפילו שלא בשעת עבודה, וע"כ דסברת הראב"ד הנ"ל הוא רק אי ס"ל מצות ליהנות ניתנו ושפיר שייך איסור כלאים בבגדי כהונה, וי"ל מדאישתרי לצורך עבודה אישתרי אפילו שלא לצורך עבודה עכ"ד.

ובזה יבואר שייכות המדרש, דמדאיצטריך להזהירן דבנין המשכן אינו דוחה שבת, כדי שלא נימא עשה דוחה ל"ת, ע"כ דס"ל דעשה דוחה שני לאוין, דמכלאים בציצית מוכח דעשה דוחה שני לאוין, לאו דלא תלבש והלאו דלא יעלה עליך, ומינה דס"ל מצות ליהנות ניתנו, ומעתה י"ל כשיטת הראב"ד דכשלא בשעת עבודה שרי, ומעתה אין להוכיח דהצעה שרי, ולכן נתעורר לשאול אי הצעה חייב בכלאים או לא ודו"ק.

ג) עוי"ל, דבשו"ת חת"ס חיוור"ד (ס"ט ס"ט) הביא להקשות בשם תלמיד אחד, אהא דתנן במסכת גיטין (דף נ"ד:), הכהנים שפגלו במקדש מזידין חייבין, ולכאורה לפי שיטת הרמב"ם הנ"ל דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין עליהם, א"כ הכא שפיגל הקרבן ונפסל, נמצא דהוי עליו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה ולוקה עליו, ולפי"ז איך אמרינן דמשלם הא קיי"ל במסכת כתובות (דף ל"ב:) דאינו לוקה ומשלם עכ"ק.

ובשו"ת בית שערים האו"ח (ס"ט ט"ו ד"ה ועוד נ"ל) כתב לתרץ, דאיתא במסכת ב"ק (דף כ"ב:), אתמר, ר' יוחנן אמר, אשו (השולח את הכערה), משום חציו (חייבו הכתוב דהעלה עליו הכתוב כאלו הוא בעצמו שרף השדה של חבירו כמו שאחר זורק חץ על חבירו והרגו שהוא חייב), וריש לקיש אמר, אשו משום ממונו (דלא מחשבין כאלו הוא בעצמו זורק, רק כאלו שורו היה מוזק דהיינו ממונו) וכו' עיי"ש.

וכתב הברוך טעם דיש לחלק בזה, דלאו דלא יעלה עליך אינו אלא בהנאה, דע"ז דרשו חז"ל במסכת יבמות (סו) דבעינן העלאה דומיא דלבישה דאית ביה הנאה, אבל לגבי איסור לבישה ממש אסור אף בלבישה בלא שום הנאה דסוף כל סוף לבוש הוא בבגד כלאים, [עיי"ש שציין בזה לדברי הגר"א בשנות אליהו במסכת כלאים (פ"ט)], ולכן לענין חימום ידיו בבגד כיון שאינו לובשם רק מעלה על ידיו אין בכך לאו דלבישה רק לאו דהעלאה דלא נאסר אלא מחמת הנאה, משא"כ לגבי לובש בגדיו מפני המכס או על גבי עשרה בגדים, בכה"ג אסור בכל ענין עיי"ש.

ולפי"ז מיושב קושית הברית אברהם, דשפיר צריכין לומר דכלאים בציצית מותר מחמת עשה דוחה לא תעשה, דהרי גבי לאו דלא ילבש כלאים לא בעי הנאה, ולא שייך להתירו מחמת מצות לאו ליהנות ניתנו, ומעתה לא מוכח מכלאים בציצית רק עשה דוחה לאו אחד דהוא לאו דלבישה, משא"כ לאו דהעלאה דאינה אסורה רק כשנהנה לא בעי דחיה, דהא בלא"ה מותר משום דמצות לאו ליהנות ניתנו, ולא בעינן לדחות רק הל"ת דלבישה שזה אסור גם בלא הנאה.

אמנם כ"ז נכון רק אי ס"ל מצות לאו ליהנות ניתנו, דלפי"ז י"ל דליכא איסור לא יעלה עליך בלבישת ציצית כיון דלא הוי הנאה, וליכא רק לאו אחד, משא"כ למ"ד דמצות ליהנות ניתנו, נמצא דגם בלבישת ציצית איכא הנאה וקעבר גם על הלאו דלא יעלה עליך, ושוב מוכח מכלאים בציצית דעשה דוחה אף ב' לאוין, לאו דלא תלבש והלאו דלא יעלה עליך עכ"ד המחזה אברהם.

והבאנו מש"כ בספר משען המים לבאר ספיקת המדרש, דהספק הוא אי אמרינן דאיסור כלאים הוא רק בלבישה והעלאה, כדמשמע מסתמא דמתני' דהניחו בגדי כהונה תחת ראשיהן ממש משום דדרך הצעה שרי, דלא אמרינן כרב אשי דבגדי כהונה קשין הן, או דגם דרך הצעה אסור עכ"ד.

והבאנו דשאלת המדרש תליא בפלוגתת הרמב"ם והראב"ד בהל' כלאים (פ"י הל"ב) ובהל' כלי המקדש (פ"ח הל"ב) בכהנים שלבשו בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, דלשיטת הראב"ד דכלאים הותרה לגמרי אצל בגדי כהונה ואפילו שלא בשעת עבודה, אין להוכיח מהא דהכהנים היו מניחין בגדי כהונה תחת ראשיהן דהצעה שרי, דבאמת י"ל דהצעה אסורה, והטעם דהכהנים היו מניחין הבגדי כהונה תחת ראשיהן משום דכלאים הותרה בבגדי כהונה, משא"כ לשיטת הרמב"ם דכלאים בבגדי כהונה לא הותרה שלא בעשת עבודה, שפיר יש להוכיח מהא דהיו מניחין הבגדי כהונה תחת ראשיהן דהצעה שרי עיי"ש.

ובספר שאגת אריה (סוף ס"י ל') ד"ה ונחזור, כתב לבאר שיטת הראב"ד דס"ל דהלוכש בגדי כהונה שלא בשעת עבודה אינו עובר על איסור כלאים וז"ל, עוד נ"ל, דלמאי דפסקו רוב פוסקים כרבה דס"ל במסכת פסחים (דף מ"ד:), האופה מיו"ט לחול (לאחר שאכל וגמר סעודתו דפשיטא לן דלא חויא ליה מידי האדינא עד אורתא שהוא חול), אינו

והקשה הנימוקי יוסף, דלמ"ד אשו משום חציו איתרביא דהיינו כאלו הבעירו בידו, א"כ איך שרינן להדליק הנרות בע"ש עם חשיכה והדלקתה הולכת ונגמרת בשבת, הרי הו"ל כאלו הבעירה הוא עצמו בשבת, וכ"ש הוא, דאילו הכא לא נתכוין להבעיר גדיש של חבירו כלל, והכא עיקר כוונתו שתדלוק בשבת, וכתב לתרץ דכי נעייץ במילתא לא קשיא לן, שהרי חיובו משום חציו כזורק החץ, שבשעה שיצא החץ מתחת ידו באותה שעה נעשה הכל, ולא חשבינן ליה מעשה מכאן ולהבא, דאי חשבינן ליה הו"ל למיפטריה דאנוס הוא שאין בידו להחזירה וכו', וכן הדין לענין שבת דכי אתחיל מער"ש אתחיל וכמאן דאגמריה בידים בההוא עידנא דלית ביה איסורא עיי"ש.

ולפי"ז י"ל לפימ"ש"כ התוס' במסכת שבועות (דף י"ז.) ד"ה או אין צריך, גבי לבישת כלאים, דכיון דתחלת הלבישה היה ע"י מעשה חייב אח"כ מלקות על כל שעה כדי פשיטה ולבישה, דחשוב הכל כמעשה, ואע"ג דלאו שאין בו מעשה אין לוקין עליו, מ"מ בכה"ג חייב, והא ודאי דאין הפי' דהוי כאלו עשה המעשה אח"כ בשהייתו, אלא דחשוב כאלו עשה הכל בשעת הלבישה כמובן, ומשו"ה כולהו חשיבא כמעשה ולוקה, ולפי"ז בנידון דידן חיוב מלקות אלבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה הוי בשעת הלבישה, וקדים לחיוב ממון, ובכה"ג לא אמרינן אינו לוקה ומשלם, דבכה"ג ל"ש לומר קם ליה בדרכה מיניה עכ"ד.

היוצא לנו מזה דאי ס"ל אשו משום חציו וע"כ דחיובו הוא משום דבשעה שיצא החץ מתחת ידו מיד באותה שעה נעשה הכל, דלא יתכן דחשבינן ליה מעשה דמכאן ולהבא, דא"כ הו"ל למיפטריה דהרי בסוף אנוס הוא שאין בידו להחזירה, ובכה"ג דמחייבין אותו על תחילת המעשה, ומהאי טעמא שפיר מדליקין את הנר בע"ש וכדברי הנימוק", ולפי"ז א"ש הא דכהן שפיגל במזיד חייב בתשלומין, ואעפ"י דלוקה משום בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, דלא שייך בזה קלב"מ, כיון דאיסור כלאים מתייחס אל תחילת הלבישה, והו"ל איסור כלאים קודם לחיוב תשלומין, וי"ל כשיטת הרמב"ם דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין עליו, אבל אי ס"ל אשו משום ממונו דלא ס"ל סברא הנ"ל דהאיסור שנתהוה בסוף מתייחס אל תחילת המעשה, ולפי"ז הדקל"ד אמאי אמרינן דכהנים שפיגלו במזיד חייבין בתשלומין, נימא קלב"מ, ועכצ"ל דמאן דס"ל אשו משום ממונו ס"ל כשיטת הראב"ד דבגדי כהונה מותרת שלא בשעת עבודה, ומשו"ה שפיר חייבין ממון על הפיגול דהרי אין כאן חיוב מלקות.

ואיתא בילקוט (רמז תשי"א) עה"פ ויהי ביום כלות משה, ר' אלעזר אמר ביום כלות משה ביום שכלו הקמותיו, תניא בכל יום ויום היה משה מעמיד את המשכן ובכל בוקר ובוקר מקריב קרבנותיו עליו ובשמיני העמידו ולא פרקו וכו', ר' שמואל בר נחמן אמר אף בשמיני העמידו ופרקו וכו' עיי"ש, והקשה בספר פנים יפות פרשת נשא (ד"ה בילקוט), דאם היה משה מעמיד את המשכן בכל יום משבעת ימי המילואים, נמצא דהיה

מעמיד גם בשבת, והאיך מקימו בשבת הא מלאכת המשכן אינו דוחה שבת, וכתב לתרץ ד"ל דהרבה לויס היו מקימין אותו, וקיי"ל במסכת שבת (דף ז"ב:) דבמלאכת שבת שנים שעשאוהו פטורים ואין בו איסור מה"ת, ובמקדש לא גזרו על השבות כמבואר במסכת פסחים (דף ס"ה.) עכ"ד.

ובספר מגדנות אליעזר הקשה ע"ד הפנים יפות, דבפרשת פקודי (פרשה ל"ט-ל"ג) עה"פ ויביאו את המשכן אל משה כתב רשיז"ל, שלא היה יכול להקימו שום אדם מחמת כובד הקרשים שאין כח באדם לזקפן ומשה העמידו עיי"ש, א"כ אפילו אם נימא דהרבה לויס ביחד היו יכולים להקימו, הא קיי"ל במסכת שבת (סו) דזה אינו יכול וזה אינו יכול שניהם חייבים, (דשנים שעשו מלאכה וכל אחד לבדו אינו יכול לעשותו כולו לבדו רק בצירוף השני שניהם חייבים), וא"כ ה"נ כיון דשום אחד לא היה יכול להקימו לבדו שניהם חייבים עיי"ש.

אך י"ל, כשנדקדק בדברי הפנים יפות שכתב "דהרבה לויס היו מקימין אותו" וכוונתו י"ל, דאף דאחד אינו יכול להגביהו, אבל ע"י שנים ושלשה היו יכולין להגביהו, ולא הוצרך לזה הרבה לויס, ומעתה י"ל דכיון שעשאוהו על ידי הרבה לויס, א"כ הו"ל כמו זה יכול וזה יכול, ושוב אי אפשר לחייב גם אחד מהם.

ובשו"ת רבינו משולם איגרא (הא"י"ח ס"ה) כתב לתרץ קושית הנימוקי יוסף הנ"ל, דבמסכת שבת (דף ז"ב.) איתא, ר"ש אומר, לא יכול אחד להוציאו והוציאוהו שנים פטורים, לכך נאמר בעשותה יחיד שעשאה חייב שנים שעשאוהו פטורים עיי"ש, וכתב בחידושי הרשב"א (סו) וז"ל, עיקר דרשא העושה את כולה ולא העושה את מקצתה, אלא הא דאמר הכא יחיד שעשאה חייב, כפירושא הוא לומר בעשותה העושה את כולה הוא לבדו, ולא העושה את מקצתה וחברו מקצתה, כלומר אעפ"י שעשאוהו כולם בין שניהם עכ"ל.

ולפי"ז כתב לחדש ד"ל ה"ה הכא, דאפילו אם נאמר דהוי כמדליק בשבת ג"כ, מ"מ הרי התחלת המלאכה היתה בחול, ובלי ההדלקה בחול לא היה נדלק בשבת, א"כ לא הוי כעשותה כולה באיסורא בשבת, דאי לאו ההתחלה בחול לא היה נדלקת בשבת, והוי כמו עשה מקצתה דליכא איסורא בשבת, וכיון דהיה יכול לעשות כולה ולהדליקו בשבת, לא הוי כמו שעושה המלאכה לבדו, והוי כמו זה יכול וזה יכול דשניהם פטורים, ולפי"ז שפיר מתורץ קושית הנימוקי יוסף עכ"ד.

ומעתה מובן שייכות השאלה להכא, דכיון דמשה הזהיר את כלל ישראל על מלאכת המשכן דאינו דוחה את השבת, ומעתה קשה האיך היה אפשר למשה רבינו להקים את המשכן בשבת של שבעת ימי המילואים, ועכצ"ל כמש"כ הפנים יפות, דהקימו בסיוע הרבה לויס, והוי כמו זה יכול וזה יכול דשניהם פטורים, ומעתה י"ל דלכך הותר הדלקת נרות בערב שבת, משום דהוי כשנים שעשאוהו, והוי כמו זה יכול וזה יכול.

לגבי הל"ת דבר שאין מתכוון ואין כאן עבירת ל"ת, וי"ל דמהא גופא ילפינן להתיר דבר שאין מתכוון בכל איסורין שבתורה, דהא ליכא שום קרא להתיר דבר שאין מתכוון, דרק גבי מלאכת שבת גלי רחמנא דבעינן מלאכת מחשבת ומינה דדבר שאין מתכוון שרי, אבל מנלן לומר הכי לכל איסורין שבתורה, ועיין במסכת יומא (דף ל"ד:) בתוס' ד"ה בני שכתבו, דכל פלוגתא ר"י ור"ש הוא רק לגבי שאר איסורין, אבל לגבי מלאכת שבת מודה ר' יהודה דדבר שאין מתכוון מותר כיון דל"ה מלאכת מחשבת עי"ש, וי"ל דהיינו טעמא דר"ש דס"ל דבכל האיסורין אמרינן דבר שאין מתכוון מותר, משום דילפינן מכלאים בציצית להתיר ככה"ת דשא"מ דמשו"ה אמרה התורה עשה דוחה ל"ת.

ולפי"ז י"ל דפלוגתא ר"י ור"ש בדבר שאין מתכוון לשיטתייהו אזלי, במאי דפליגי במסכת ב"מ (קט"ו:) אי דרשינן טעמא דקרא, דהרי משמעות הכתוב הוא רק דאמרינן עשה דוחה ל"ת וילפינן מינה לכל התורה, אבל אכתי לא שמעינן להתיר ככה"ת דבר שאין מתכוון, אמנם אי ס"ל דרשינן טעמא דקרא, א"כ אמרינן דהטעם דעשה דוחה ל"ת הוא משום דלגבי הל"ת הוי דבר שאין מתכוון, ושוב ילפינן מינה לכה"ת דדבר שאין מתכוון מותר, ולכן ר"ש לשיטתו דס"ל דדרשינן טעמא דקרא שפיר יליף מכלאים בציצית דבכל איסורי תורה אמרינן דדבר שאין מתכוון מותר, משא"כ ר"י לשיטתו דס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא, א"כ אין לדרוש ולומר דטעמא דאמרינן עשה דוחה ל"ת משום דהוי דבר שאין מתכוון, ושוב לא מצינו ילפותא לכה"ת דדבר שאין מתכוון מותר, רק באיסורי שבת אמרינן דדבר שא"מ מותר משום דבעינן מלאכת מחשבת עכ"ד עי"ש.

והרמב"ם כתב בהל' בית הבחירה (פ"א ה"ב) אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן ביום מקימין ולא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים, והכל חייבין לבנות ולסעד בעצמם ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר עי"ש, והקשו האחרונים דכיון דס"ל דאין בונין את המקדש בלילה א"כ הו"ל מעשהז"ג, ובמעשהז"ג קי"ל דנשים פטורות עכ"ק.

ובשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' מ"ז) כתב לתרץ, לפמ"ש כ במעין החכמה במ"ע דהנחת תפילין (דף צ"ט מרהפ"ס), ליישב קושית התוס' בקידושין (ל"ג:) ד"ה הקבלות, דלמ"ל קרא למעט נשים מסמיכה, תיפ"ל דהוה מעשהז"ג, דשחיטת קדשים אינה נוהגת אלא ביום עכ"ק, וכתב לחדש, דכיון דפטורא דמעשהז"ג גבי נשים ילפינן לה בקידושין (ל"ה:) מדכתיב למען תהיה תורת ה' בפיך, הוקשה כה"ת כולה לתפילין, ותפילין ילפינן מהקישא לת"ת, א"כ י"ל דדוקא בשאר מצוות שפיר ילפינן לה דנשים פטורות היכא דהוה עשה שהז"ג, משא"כ במ"ע דקדשים י"ל דנשים חייבות במעשהז"ג, דהא קי"ל בזבחים (מ"ט:), דדבר הלמד בהיקש אינו חוזר ומלמד בהיקש, ולא ילפינן בהו דנשים פטורות ממעשהז"ג, ולהכי בסמיכה דהוה מ"ע של קדשים לא פטרינן נשים במעשהז"ג ואיצטריך קרא למעוטי עי"ש, וכ"כ בארצות החיים (סי' י"ג סק"א), וא"כ י"ל דס"ל להרמב"ם דגם בנין המקדש הוא בכלל מ"ע דקדשים דנשים חייבות בהן אף דהוי מעשהז"ג עי"ש.

ומעתה י"ל דלא אמרינן כסברא הנ"ל דהאיסור שנתהוה בסוף מתייחס אל תחילת המעשה, וא"כ הדקל"ד מפני מה הכהנים שפילו חייבים, נימא קם ליה בדרכה מיניה, ובהכרח צ"ל כהראב"ד דבגדי כהונה שלא בשעת עבודה מותרין, ולכן חייבין ממון על הפיגול דהרי אין כאן כל חיוב מלקות, ומעתה אין להוכיח דהצעה שרי, ולכן נתעורר לשאול אי הצעה חייב בכלאים או לא ודו"ק.

ד) עוי"ל, דבספר שאגת אריה (סי' כ"ט) כתב להקשות על שיטת הרמב"ם דס"ל דהלוכב בגדי כהונה שלא בשעת עבודה לוקין, דלמה ילקה על לבישת בגדי כהונה שלא בשעת עבודה, נימא הואיל ואישתרי איסור כלאים בשעת עבודה אישתרי נמי שלא בשעת עבודה עי"ש, וכתב בספר דברי חיים עה"ת (חידושים פרשת בשלח) לתרץ, דלכאורה צ"ב מאי דחיית כלאים איכא גבי בגדי כהונה, הא מבואר במשנה כלאים (פ"ט מ"ה) דמוכרי כסות מוכרין כדרכן ובלבד שלא יתכוונו בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, הרי דאם כוונת הלוכב הוא לדבר אחר אין בזה איסור כלאים, וא"כ ה"נ בבגדי כהונה דאין הכהנים לובשים אותו אלא לקיים המצוה לעבוד עבודה ואין כוונתם ללבישה ולפי"ז אין כאן איסור כלאים כלל.

אולם לפי"מ שהקשו המפ' סתירת המשניות, דלעיל (במשנה ב') איתא דלא ילבש כלאים אפילו ע"ג עשרה אפילו לגנוב את המכס, הרי דגם כשאינו מכוון ללבישה אסור, וכתב הר"ש דהך מתניתין דאסור ללבוש אפילו רק להעביר המכס אתיא כר' יהודה דס"ל דבר שאין מתכוון אסור, והך מתניתין דמוכרי כסות אתיא אליבא דר"ש דס"ל דדבר שאין מתכוון מותר, וי"ל דכלאים בבגדי כהונה נמי תליא בפלוגתא זו, דכיון דלובשים הבגדי כהונה לשם מצוה הו"ל כדבר שאין מתכוון דשרי אליבא דר"ש, ולפי"ז לא שייך לומר הואיל ואישתרי בשעת עבודה אישתרי נמי שלא בשעת עבודה, דבשעת עבודה הרי ל"ה כלאים בכלל, דדבר שאין מתכוון הוי היתר גמור, וזה טעמו של הרמב"ם דס"ל דשלא בשעת עבודה לוקין, משא"כ למאן דס"ל דדבר שאין מתכוון אסור, א"כ גם כשלוכב לשם מצוה אכתי שייך בזה איסור כלאים, וממילא דשפיר י"ל הואיל ושרי בשעת עבודה שרי נמי שלא בשעת עבודה עי"ש בדברי חיים.

ובספר בית ישראל על המצוות (מצוה ר' אות ט) כתב, דטעמא דר"ש דס"ל דדבר שאין מתכוון מותר משום דדרש טעמא דקרא, דלכאורה יש לחמוה היכי ילפינן מכלאים בציצית לכה"ת דאמרינן עשה דוחה ל"ת, הא איסור כלאים ליכא אלא במכוון להנאת לבישת כלאים, ולפי"מ דקיי"ל מצות צריכות כוונה וצריך שיכוון לשם מצות ציצית, א"כ שוב אין כאן כלל איסור כלאים כיון דאין מכוון להנאת לבישה, ומנלן למילף מהכא דעשה דוחה ל"ת לכה"ת, [ועיין בשו"ת חת"ס חיו"ד (סי' ס"ט) וכעיי"ז הקשה בשו"ת ברית אברהם (סי' ג) עי"ש].

אך י"ל דזה גופא הטעם דהתורה אמרה דעשה דוחה ל"ת, כיון דלגבי הל"ת הוי בגדר דבר שאין מתכוון, שהרי אינו עובר על הל"ת אלא מפאת רצונו יתברך שמו לקיים מצות עשה, א"כ הוי

לבעלה, א"כ כמו"כ צ"ל דבנתגרשה או נתארמלה חייבות גם במצות עשה שהזמן גרמא, וזה דבר שלא שמענו מעולם, ועכצ"ל דגם היכא דלא שייך טעם זה מ"מ נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא והיינו משום דלא דרשינן טעמא דקרא עכ"ד, מבואר מזה דסברת הכלבו תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, וכ"כ בשו"ת שם אריה או"ח (סי' ב), ובספר חמדת ישראל קונטרס נר מצוה (חלק הלאוין אות א').

ומעתה מבואר דברי המדרש, דמדכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, והיינו שקרא משה לכל ישראל אנשים ונשים כדי להורות שכולן חייבין לבנות המשכן, ולכאורה קשה אמאי נשים חייבות בבנין המשכן הא הו"ל מעשהז"ג, וצ"ל דכיון דהוי מ"ע דקדשים חייבות אף במצות עשה שהז"ג, וכדמוכח מהא דאיצטריך קרא דאותו ולא אותה למעט דנשים פטורות ממ"ע דמילה, ואע"ג דהוי מעשהז"ג, ועכצ"ל משום דמילה חשיב כקדשים וכמו שתירץ הנחלת יעקב יהושע, והיינו דלא נקטינן כתי' הפני יהושע דהו"א דמילה שאני כיון שאפשר על ידי שליח, דזה אינו, משום דאין לחלק בין אפשר על ידי שליח לאי אפשר, דהרי לא דרשינן טעמא דקרא לומר דלכן פטורות ממ"ע שהז"ג משום שמשועבדות לבעליהן.

ומעתה ס"ל דדבר שאין מתכוון אסור, א"כ גם כשלושב לשם מצוה אכתי שייך בזה איסור כלאים, וממילא דשפיר י"ל הואיל ושרי בשעת עבודה שרי נמי שלא בשעת עבודה כשיטת הראב"ד, ומעתה אין להוכיח דהצעה שרי, ולכן נתעורר לשאול אי הצעה חייב בכלאים או לא ודו"ק.

ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אלהים אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם: ואיתא בילקוט, רבותינו בעלי אגדה אומרים, מתחילת התורה ועד סופה אין בה פרשה שנאמר בראשה ויקהל אלא זאת בלבד, אמר הקב"ה. עשה לך קהילות גדולות ודרוש לפנייהם ברבים הלכות שבת כדי שילמדו ממך דורות הבאים להקהיל קהילות בכל שבת ושבת וכו', מכאן אמרו, משה תיקן להם לישראל שיהיו דורשין בענינו של יום, הלכות פסח בפסח הלכות עצרת בעצרת הלכות החג בחג וכו' עיי"ש, ודקדקו המפ' ע"ד הילקוט, דמדוע דייק לומר רבותינו "בעלי אגדה" אמרו, ולא נקט בעלי תלמוד אמרו, עיין בספר כסף נבחר ובספר ישמח משה ובספר שליחות אליהו.

והנבס"ד, עפ"י מש"כ בספר פרי העץ (בפרשתו) לתרץ קושית המפ', דלמ"ל קרא דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, הא בלא"ה לא דחי משום דשבת הוה עשה ול"ת, ומלאכת המשכן הוה רק עשה וקיי"ל דאין עשה דוחה לתו"ע עכ"ק.

ולכאורה יש להכריח כיסוד המעין חכמה הנ"ל דבקדשים נשים חייבות גם במ"ע שהז"ג, דבמסכת קידושין (דף כ"ט.) איתא, האב חייב בבנו למולו ולא האם, וילפינן לה מדכתיב גבי מילה וימל אברהם את יצחק בנו כאשר צוה אותו אלהים, ודרשינן אותו ולא אותה, ומכאן דנשים פטורות ממ"ע דמילה, והקשו בתוס' למ"ל קרא, תיפ"ל דבלא"ה פטורין דמצ"ע שהז"ג הוא, דנימול בשמיני ללידתו עכ"ק.

ובספר נחלת יעקב יהושע (פרשת וירא) כתב לתרץ קושית התוס', לפי"מ דמבואר בילקוט (פרשת לך) ובזוה"ק (ח"ב ס"ו:) דמילה הוא דומיא דהקרבת קרבן, וכן איתא במד"ר ויקרא (פרשה כ"ז-) א"ר יצחק משפט אדם ומשפט בהמה שוים, משפט אדם וביום השמיני ימול בשר ערלתו, ומשפט בהמה ומיום השמיני והלאה ירצה וגו' עיי"ש, הרי שמצוות מילה לשמונה הו"ל דומיא דהקרבת קרבן להשי"ת, ולכן כשם שהקרבת מיום השמיני והלאה ירצה כן הוא מצות מילה, וכיון דמילה חשוב כקרבת שפיר הו"א דנשים חייבות בה אעפ"י דהוי מעשהז"ג ככל מ"ע דקדשים, ולכן איצטריך קרא דאותו למעט נשים עכ"ד.

אך בספר פני יהושע כתב לתרץ, דהך כללא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג לא שייך אלא במצות הגוף דאי אפשר לקיים על ידי שליח, כגון לולב שופר סוכה ותפילין, משא"כ במצות האב על הבן שאפשר לקיים על ידי שליח נשים חייבות אף דהוי מעשהז"ג, וכיון דמצות מילה אפשר לקיים על ידי שליח, הו"א לומר דגם נשים חייבות אף דהוי מעשהז"ג, ולכן איצטריך קרא דאותו ולא אותה עיי"ש.

וכתבו האחרונים בהסבר דבריו, עפ"י מש"כ הכלבו (סי' ע"ג) הטעם דפטורה תורה לנשים ממצות עשה שהזמן גרמא, מפני שהאשה משועבדת לבעלה והאשה היא לעזר לאיש והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה היא סבה גם כן שהיא פטורה מכל זה, כי אלו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה היה הבעל בלא עזר בימים הם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה עכ"ד.

ולפי"ז שפיר מובן סברת הפנ"י דמה"ט אינה פטורה אלא ממצות הגוף דכיון דעליה גופא רמיא החיוב יש לחוש שתמנע מלעשות חובתה לבעלה, משא"כ במצוה דאפשר לקיים ע"י שליח, א"כ שפיר תוכל לעשות חובתיה בבית ולקיים המצוה ע"י שליח עיין בספר עט סופר (כלל מ"ט פ"א), ועיין בספר יד שאול יור"ד (סי' רס"א) שכתב כע"ז.

ובשו"ת בית יצחק חיוור"ד (ח"א סי' צ"ד אות י') כתב, דבהכרח מש"כ הכלבו זהו רק ע"ד הדרוש, דהרי בכיבוד אב אמרינן במסכת קידושין (דף ל:) דהאשה פטורה מכבוד אביה משום דרשות אחרים עליה, ואמרינן עלה דאם נתגרשה חייבת בכבודו, והיינו דמה שפטורה מכיבוד הוא רק מפאת שעבודה לבעלה, ולכן כשסר שעבודה לבעלה חייבת בכיבוד, ולפי"ז אי אמרינן דמה שפטורה ממצות עשה שהזמן גרמא הוי רק משום דמשועבדת

שנה, ומפרש הכתוב מאת בן נכר נמלו אתו ר"ל כדי שגם בני נכר יכולים להתגייר ג"כ ולימול ג"כ אף בן צ"ט שנה, דאם היה אברהם נימול כשהיה בן כ' או ל' שנה, אז לא היה יכול בן נכר לימול אלא דוקא לכ' או לל' שנה כמו אברהם, ולא לבן יותר מכ' או ל', כי סבר שמא לא יועיל לגרים מזו והלאה, אבל עכשיו באשר נימול בעצם היום הזה שהוא צ"ט שנה ע"כ גם בני נכר יכול לימול עצמו אף אם יהיה בן מאה שנה כמו שנימול אברהם עכ"ד, ומעתה אם היתה המילה שבה תלויה היהדות נקבעת מבטן ומלידה לא היה שייך ענין גירות, וכדי ליתן מקום לאומות העולם להתגייר, לכן הולד אינו יוצא מהול ממעי אמו.

ולפי"ז י"ל דאי איכא מעלה וחשיבות לקבל גרים, אז י"ל דזהו הטעם שהולד אינו יוצא מהול ממעי אמו כדי ליתן מקום לאומות העולם להתגייר, ומעתה ליכא הוכחה דמעשה צדיקים גדולה ממעשי שמים וארץ, משא"כ אי ס"ל דקשים גרים לישראל כספחת ואין חפץ בהם, א"כ הטעם שלא נולד מהול, משום שהקב"ה חפץ יותר במעשי בני אדם.

ובהואיל משה פרשת ויקרא (אות ח) הבאנו מכ"ק האדמו"ר מצאנז-זוועהיל זצ"ל (פ' לך שנת תש"ס) לפרש, מה דאיתא ביבמות (דף מ"ז), גר שבא להתגייר בזמן הזה אומרים לו מה ראית שבאת להתגייר, אי אתה יודע שישראל בזמן הזה דווים סחופים ומטורפים ויסורין באים עליהם וכו' עיי"ש, והנה הא דצריכים לומר להם כן, משום שמא יחזרו לסורם בראותם כשנתגיירו באים עליהם כל היסורים האלה, כדאיתא ביבמות (מ"ח), מפני מה גרים בזמן הזה מעונין ויסורים באים עליהם, ולא הגינו עליהם המצוות שקיימו כשנתגיירו, וע"כ הא דלא הגינו עליהם המצוות והמעש"ט שעשו, משום דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא. ולפי"ז יצא לידון בדבר החדש דזה דמקבלין גרים או לא, והיינו משום דחיישינן שמא יחזרו לסורם כשיבא עליהם יסורים, יהא תלוי אי ס"ל שכר מצוה בהאי עלמא איכא או לאו, דאי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ליכא למיחש דלמא יבאו עליהם יסורים כשיקיימו המצוות, וגם שמא יחזרו לסורם, דהוה כספק ספיקא, דמסתברא שלא יבאו עליהם יסורים, ויקבלו שכר מצוות בהאי עלמא, ומשו"ה שפיר אמרינן דמקבלים גרים, אבל אי ס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ולא יגין עליהם המצוות שיקיימו, א"כ מילתא דשכיחא הוא שיבאו עליהם יסורים ושמא יחזרו לסורם, ומשו"ה אין מקבלין גרים עכ"ד.

ובספר תולעת השני (דף קס"ד) כתב לתרץ קושית המפ' אהא דאמרינן ביקדושין (ל"ט): דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, הרי איתא בירושלמי מסכת ר"ה, ובמדור רבה פרשת משפטים (פרשה ל"ט), דגם הקב"ה מקיים מצות התורה, והתורה אמרה לא תלין פעולת שכיר אתך עד בקר, ביומו תתן שכרו, וא"כ היאך משהה הקב"ה שכר המצות לעולם הבא הרי איכא משום בל תלין, ותירץ, דלאו דבל תלין לא שייך לגבי קיום המצות, מפני שאין אדם בעולם שיוכל לגמור כל מלאכת ה', ודין שלנו לגבי קודשא בריך הוא הלא הוא כמי שקיבל מלאכה בקבלנות שאין לו שכר אלא כשגמר כל מלאכתו, דהרי שכירות אינה משתלמת אלא לבסוף, ולכן כשנגמור לקיים כל התורה אז מגיע לנו שכר, וכיון שזה אי אפשר ממילא דליכא שום תביעה לקבלת שכר עיי"ש.

וכתב לתרץ, עפ"מש"כ בטעם הדבר דמילה דוחה שבת, דאיתא במדרש תנחומא פרשת תזריע (ס"ה), מעשה ששאל טורנוסורופוס הרשע את ר' עקיבא, איזו מעשים נאים של הקב"ה או של בשר ודם, א"ל של בשר ודם נאים, א"ל למה אתם מוליין, א"ל אני הייתי יודע שעל דבר זה אתה שואלני, ולכך הקדמתי ואמרתי לך שמעשה בני אדם נאים משל הקב"ה, הביא לו ר"ע שבלים וגלוסקאות, א"ל אלו מעשה הקב"ה ואלו מעשה ידי אדם אין אלו נאים יותר מן השבלים וכו', וביארו המפ' עפ"מ"ד דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ולכך חפץ הקב"ה שיהא גמר שלימות האדם במעשי בני אדם דייקא.

ועד"ז ביאר בספה"ק קדושת לוי (פרשת וירא) טעם הדבר דכל המצוות קיים אאע"ה מעצמו ורק במצות מילה לא קיים רק עד שהיה הציווי מן השם עליו, והיינו דכיון דהמילה מורה על חשיבות מעשי האדם דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, והנה באמת האב לאהבת בנו ולחיבתו יכול לומר לבנו מעשיך יהי חביבים וחשובים ממעשי, אבל שהבן יאמר לאב אעפ"י שיודע שהאב אוהב אותו ומחבבו חיבה יתירה מעשה גדול ממעשיך זה לא יתכן כלל והוא חוצפה יתירה ח"ו שהבן יאמר כך מעצמו, ולכן כיון דמצות מילה מורה על ענין דמעשה צדיקים גדולים ממעשה שמו"א, לכן דבר זה לא היה שייך כלל עד שיהיה הציווי מן השם לעשות, ולכן לא מל אאע"ה מעצמו עד שיהיה הציווי עליו מאת השי"ת לעשות עיי"ש.

והנה ענין שבינת השבת הוא זכר למעשה בראשית, כדכתיב כי ששת ימים עשה ה' את השמים ואת הארץ וביום השביעי שבת וינפש, ואמנם המילה הוא בבחינת מעשה צדיקים, ולכן כיון דגדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, ולכן המילה דוחה שבת והבן, ואיתא במסכת כתובות (דף ה'), דרש בר קפרא גדולים מעשה צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים וארץ כתיב אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים, ואילו במעשה ידיהם של צדיקים כתיב מכוון לשבתך פעלת ה' מקדש ה' כוננו ידיך עיי"ש, ובזה מובן דמהאי טעמא הו"א דכמו שמילה דוחה שבת משום דגדולים מעשה צדיקים, כמו"כ מהאי טעמא גופא גם בנין המשכן ידחה שבת שהרי המשכן הו"ל מעשה צדיקים, לכן איצטרין קרא דבנין המשכן אינו דוחה שבת עיי"ש.

אך בש"ך על התורה פרשת בראשית (פרשה י"א) כתב דלכן אין הולד יוצא מהול ממעי אמו, דהנה בילקוט שמעוני פרשת משפטים (אות שמו"ט) איתא, וגר לא תונה ולא תלחצנו וגו', חביבין הגרים, שלא מל אברהם אבינו אלא בן צ"ט שנה, שאלו מל בן שלשים או בן עשרים לא היה גר יכול להתגייר מבן שלשים ומעלה, לפיכך גלגל הקב"ה עמו עד שהגיעו לצ"ט שנה שלא לנעול דלת בפני הגרים הבאים וכו' עיי"ש.

ולפי"ז כתב בספר דברי שמואל (סו"פ לך לך) לפרש הפסוקים, ואברהם בן תשעים ותשע שנה בהמלו בשר ערלתו וגו' בעצם היום הזה נימול אברהם ר"ל דוקא בעצם היום הזה שהוא בן צ"ט שנה הובחר אברהם לימול עצמו ולא קודם לזמן זה, ומפרש הכתוב מילתא בטעמא ולמה באמת נימול בן צ"ט שנה ולא בן כ' או ל'

אך י"ל, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ק"א.) עה"פ (ישעיה ה"ד) לכן הרחיבה שאול נפשה ופערה פיה לבלתי חוק, אמר ריש לקיש, למי שמשירי אפילו חוק אחד (מלשמו נידון בגיהנום), אמר ר' יוחנן לא ניחא למרייהו דאמרת להו הכי (אין הקב"ה רוצה שתהא דן את ישראל לכף חובה), אלא אפילו לא למד אלא חוק אחד עיי"ש, ולפי"ז י"ל דמש"כ התולעת שני א"ש אי אמרינן דקבלת התורה היתה שכל אחד מחוייב לקיים כל התרי"ג מצות, ועד שלא קיים את התרי"ג מצות אינו מקבל שכר, אז שפיר י"ל דכיון דעפ"י הדין ליכא תביעת שכר על המצות לכן אמרינן שכר מצוה בהאי עלמא ליכא, משא"כ אי אמרינן דאפילו על מצוה אחת מגיע שכר, אז לא שייך לומר כנ"ל.

ובספר פני יצחק (ח"ו דף ג) כתב דריו"ח ור"ל פליגי בזה, דכתיב בפרשת תבוא (פרשה כ"ח ט"ו), והיה אם לא תשמע בקול ה' אלקיך לשמר לעשות את כל מצותיו וחוקתיו אשר אנכי מצוך היום וגו', אם כל היינו כולו ולא מקצתו או כל היינו אפילו כל דהו משמע, דתליא בפלוגתא דתנאי, דאיתא במסכת סנהדרין (דף ע"ח), תנו רבנן, הכוהו עשרה בני אדם בעשרה מקלות ומת, בין בבית אחת ובין בזה אחר זה פטורין, ר' יהודה בן בתירא אומר, בזה אחר זה האחרון חייב מפני שקירב את מיתתו, אמר ריו"ח ושניהם מקרא אחד דרשו, דכתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם, רבנן סברי כל נפש עד דאיכא כל נפש (וכיון דמתחילה סייעו הראשונים בהריגתו ליכא כולה נפש במכת האחרון), ור' יהודה בן בתירא סבר כל נפש כל דהוא משמע (ומיהו היכא דהכחו בבית אחת לא קטלינן לכולהו דאיש כי יכה אמר רחמנא ולא שנים שהכוהו) עיי"ש, הרי דפליגי אם לישנא דכל היינו כולו במשמע בלי שיעור כלל, או דכל אפילו מקצתו משמע, וריו"ח ס"ל כר' יהודה בן בתירא דכל אפילו כל דהו משמע, ולכן אפילו במצוה אחת ניצל מן הדין, ור"ל ס"ל כרבנן דכל כולו משמע, ולכן דרש דצריכין לקיים כל התרי"ג מצות ואם חיסר אחת מהן נידון לגיהנום עיי"ש.

ובספר נחלת יעקב (בפרשתן אות ד) כתב, דזה אי למדין אגדה או לא תליא אי ס"ל כל כולו משמע או כל כל דהוא משמע, דבמסכת סופרים (פרק ט"ז) איתא, ר' חייא בר פפא אומר, מה דכתיב פנים בפנים דבר ה' עמכם, פנים תרין בפנים הדר תרין הרי ארבעה, פנים של אימה למקרא, פנים בינונית למשנה, פנים שוחקות לתלמוד, פנים מסבירות לאגדה.

אמנם איתא עוד פירוש, דזה רמז למשלי דברוח הקודש נאמרה ונתגשם במשלים שיש לה פנים של קודש ופנים של חול, ואיתא במסכת סוטה (דף ה.), ר' חייא בר אשי אומר, כל ת"ח צריך שיהיה בו שמיני שבשמינית, ר"ג אמר לא מיניה ולא מקצתה דכתיב תועבת ה' כל גבה לב, וי"ל אדרבא כל אבל לא מקצת ומקצת גאוה מותר, ואי ס"ל דמשלי ברוה"ק נאמרה א"כ כל איתא דרשא דמקצת מותר, דברוה"ק לא היה שפת יתר, אבל אי ס"ל דלאו ברוה"ק נאמרה ובלשון בני אדם לא למדין משפת יתר.

ומעתה למאן דס"ל דכל כל דהוא משמע ולא יליף לה מפסוק דמשלי כל גבה לב דמקצתו מותר, משום דלאו ברוה"ק נאמרה וא"כ מאי דכתיב פנים בפנים, צ"ל דוקא על ד' פנים של מקרא ומשנה ותלמוד ואגדה, וס"ל דמותר לתלמוד אגדה, משא"כ למאן דס"ל כל כולו משמע ויליף לה מהקרא דכל תועבת לב, והואיל

ודורש כל מפסוק זה במשלי, סבר דמשלי ברוה"ק נאמרה ונלמד מפנים בפנים דפנים לקודש ופנים לחול, ולא נלמד מפנים בפנים דיש ד' פנים והמה למקרא למשנה ולתלמוד ואגדה, וע"כ דאין למדין אגדה עיי"ש.

ומעתה מבואר דברי הילקוט, רבותינו בעלי אגדה דייקא דרשו ויקהל עשה לך קהלות, דאילולא שהיו עוסקים באגדה הוי"מ לפרש דלכן הקהיל את כל עדת בני ישראל להזהיר דמלאכת המשכן אינו דוחה שבת, אך רבותינו בעלי אגדה, דס"ל דמותר לתלמוד אגדה, וס"ל כל כל דהוא משמע, ולכן אפילו במצוה אחת ניצל מן הדין, וס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ולפי"ז ס"ל דמקבלין גרים, ומעתה י"ל דזהו הטעם דהאדם לא נולד מהול, ואינו מוכח מכאן דמעשה צדיקים גדולים יותר, ומעתה לא צריכין קרא דבנין המשכן אינו דוחה שבת, ולכן הם הוכרחו לפרש עשה לך קהלות וכו' ודו"ק.

ב) עוי"ל, דבספר בתי נפש הביא מה דאיתא במדרש (לקח טוב), כתיב הטיבה ה' לטובים וגו' והטיב להם הקב"ה והקדים צרי למכתם, וצוה את משה להזהירם על עשיית המשכן וכל כליו לכפר על מעשה העגל, תבוא ועשו לי מקדש, ויכפר על קום עשה לנו אלהים, תבוא קהלת משה רבינו דכתיב ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', ויכפר על קהלת אהרן שנאמר ויקהל העם על אהרן, תבוא אמירת משה רבינו שנאמר ויאמר אליהם משה, ויכפר על אמירת אהרן דכתיב ויאמרו אליו קום עשה לנו אלהים, תבוא אלה הדברים, ויכפר על אלה אלהיך ישראל עיי"ש,

ובספר מים חיים (פרשת תרומה) כתב התנצלות על חטא העגל, דאיתא במסכת ע"ז (דף ה.), אמר ריש לקיש, בואו ונחזיק טובה לאבותינו (עושי העגל), שאלמלא הן לא חטאו כמי שלא באנו לעולם (לפי שהן חיים לעולם וכל זמן שהן קיימין אין אנו חשובים כלום) עיי"ש, וא"כ חטאו לטובתינו שיהיה מיתה לעולם עכ"ד. וכתב בספר שש משור, דזה יתכן לומר אי ס"ל אין מיתה בלא חטא, משא"כ אי ס"ל יש מיתה בלא חטא ליתא להתנצלות הנ"ל, דהלא בלא"ה הא מייתי עכ"ד.

ובספר דרש משה (פי חיי שרה דף ל"ד) כתב, דהמ"ד דס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא ליכא, ע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, דאי ס"ל אין מיתה בלא חטא, א"כ מי שלא חטא דבודאי לא ימות, ואימתי יותן לו שכרו כיון דבהאי עלמא ליכא שכר, וע"כ דס"ל דיש מיתה בלא חטא, משא"כ המ"ד דס"ל אין מיתה בלא חטא סובר דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, ומי שלא חטא אשר לא ימות, יותן לו שכרו בהאי עלמא עכ"ד.

ובזה יבואר, דבפשיטות י"ל דלכן כתיב ויקהל משה כדי לכפר על מה דכתיב ויקהל אהרן, כדאיתא במדרש יבוא ויקהל משה ויכפר על ויקהל אהרן, אבל לרבותינו בעלי אגדה דס"ל דמותר לתלמוד אגדה, וס"ל כל כל דהוא משמע, ולכן אפילו במצוה אחת ניצל מן הדין, וס"ל דשכר מצוה בהאי עלמא איכא, וס"ל אין מיתה בלא חטא, ואיכא התנצלות על מעשה העגל, ולא היו צריכים שיכפר ויקהל משה על ויקהל על אהרן, ולכן דרשו דמה שנאמר ויקהל משה ללמד על החיוב ללמד הלכות חג בחג ודו"ק.

ששת ימים תעשה מלאכה וביום השביעי יהיה לכם קודש שבת שבתון לה' כל העשה בו מלאכה יומת: קחו מאתכם תרומה לה' וגו':

והנבס"ד לבאר סמיכת המקראות, דהנה רשיו"ל כתב דלכן הקדים אזהרת שבת לצווי המשכן לומר שאין השבת נדחית מפניה, והקשו המפ' דלמ"ל קרא ע"ז, הא בלא"ה לא דחי משום דשבת הוה עשה ול"ת, ומלאכת המשכן הוה רק עשה וקיי"ל דאין עשה דוחה לתו"ע עכ"ק.

וכתב בספר פנים יפות (בפרשתן), ובספר נפש יהונתן (פרשת בהעלותך), ובספר חוט המשולש בשער הקטן (פ' תרומה) ליישב, עפ"י ד התוס' במסכת קידושין (דף ל"ד.) ד"ה מעקה, דהקשו דלמאי איצטריך לומר דמעקה ואבידה ושילוח הקן הוה מ"ע שלא הזמ"ג ונשים חייבות, הא בלא"ה חייבות דבכולהו איכא ל"ת, וכתבו דיש מפרשים דאי מטעם ל"ת, א"כ כשהיה להם לקיים עשה המנגד לל"ת היה הל"ת נדחית מפני העשה, ומשו"ה איצטריך בגמ' לומר דשייכי גם בעשה, ומעתה הו"ל לתו"ע ואינן נדחין מפני עשה דאין עשה דוחה לתו"ע עיי"ש.

ולפי"ז א"ש, דאה"נ גבי אנשים שמצווים בשבת על לתו"ע לא איצטריך קרא להזהיר על מלאכת המשכן, אבל לגבי נשים שאף המה מצווין על מלאכת המשכן, וכמש"כ הרמב"ם בה' בית הבחירה (פ"א ה"ב), ס"ד דלגבייהו ידחה מצות שבת דהא ליתנהו בעשה דשבתון דהו"ל מ"ע שהזמ"ג, ולדידהו צריכין קרא לומר דעכ"ז לא תדחה השבת מפניה עכ"ד.

ובספר פנים יפות הוסיף, לפימש"כ הרמב"ן ויקהל משה את כל עדת בני ישראל, ויכלול כל עדת בני ישראל האנשים ונשים כי כולם התנדבו במלאכת המשכן עיי"ש, וכיון דבא הכתוב לרבות הנשים דגם המה חייבים במלאכת המשכן, לכן איצטריך להורות איסור מלאכת משכן בשבת, דלאנשים לחודיה לא איצטריך הכתוב להורות איסור, דבל"ז ידעינן כיון דהוה לתו"ע, ורק לנשים הו"א דידחה כיון דליתנייהו בעשה, ולכן הוצרך להזהיר על שמירת שבת עכ"ד.

והנה כ"ז א"ש לפימש"כ בספר שער המלך בהל' ע"ז (פ"ב ה"א), דלשיטת הי"מ הנ"ל דנשים פטורות מעשה דשבתון ביו"ט, ה"ה נמי דפטורות בשבת עיי"ש, וכ"כ בספר אור חדש עמ"ס קידושין (שם), ולפי"ז שפיר י"ל דהוצרך להזהיר הנשים שלא יבנו המשכן בשבת, אך לפימש"כ התוס' במסכת כתובות (דף מ"ז.) ד"ה דמסר, דנשים חייבות בעשה דשבתון עיי"ש, ובספר מנחת חינוך (מצוה פ"ה) כתב, דאף דנשים פטורות מעשה דיו"ט, מ"מ בשבת גם נשים מוזהרות על עשה דשבתון עיי"ש.

ובספר חידושי חת"ס עמ"ס מגילה (דף כ.) כתב על דברי האו"ח הנ"ל וז"ל, אבל לי נראה פשוט דודאי מודה דגבי שבת מחוייבת אשה בעשה, מטעם דזכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, וכל שישנו בשמירה יזנו בזכירה, ורק לגבי יו"ט אמר כללו עכ"ל, ולפי"ז הדקל"ד למה לן קרא דבנין המשכן אינו דוחה שבת, הא שבת הוה לא תעשה ועשה, ואין עשה דוחה

לא תעשה ועשה, ואין לומר דצריך קרא לגבי נשים, דהא נשים נמי חייבות בעשה דשבתון, וגם לדידהו הו"ל לא תעשה ועשה.

אך י"ל, דאיתא במסכת ברכות (דף כ.), אמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, ופריך הגמ', אמאי, מצות עשה שהזמ"ג הוא (וזכור את יום השבת לקדשו וזכרו על היין), וכל מצ"ע שהזמ"ג נשים פטורות, אמר אביי מדרבנן, אמר ליה רבא והא דבר תורה קאמר, ועוד כל מצות עשה נחייבינהו מדרבנן, אלא אמר רבא אמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה (דלא תעשה מלאכה) ישנו בזכירה, והני נשי הוואיל ואיתנהו בשמירה (דכל מצות ל"ת בין שהזמן גרמא בין שאין הזמן גרמא נשים חייבות) איתנהו בזכירה עיי"ש,

ובשבועות (כ.) איתא, זכור ושמור בדיבור אחד נאמרו, מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכול לשמוע, והא דבדיבור אחד נאמרו אתיא כדרכ אדא בר אהבה דאמר רב אדא בר אהבה נשים חייבות בקידוש היום דבר תורה, דאמר קרא זכור ושמור, כל שישנו בשמירה ישנו בזכירה, והני נשי הוואיל ואיתנהו בשמירה איתנהו בזכירה, והקשו התוס' (ד"ה כל), וניקוש איפכא (דכל שאינו בזכירה אינו בשמירה), ותירצו דלחומרא מקשינן.

והקשה בספר הקובץ על הרמב"ם הל' שבת (פ"ט) בשם ספר זרע יעקב עמ"ס ברכות, לפימש"כ הפמ"ג בפתיחה כוללת (ח"א אות י"א) דמה דאמרינן לחומרא מקשינן הוא משום דספיקא דאורייתא מה"ת לחומרא, וא"כ לשיטת הרמב"ם דס"ל דספיקא דאורייתא מה"ת לקולא, א"כ נשים חייבות בקידוש רק מדרבנן, ובגמרא קאמר דמן התורה חייב עכ"ק.

ומו"ר בספר שו"ת בנין צבי (ח"א סי' כ"ד אות ג) כתב לתרץ, דהנה בשו"ת שואל ומשיב מהדו"ק (ח"א סי' ס"א) כתב לתרץ קושית התוס' הנ"ל, לפימש"כ הכלבו (סי' ע"א) הטעם דפטרה תורה לנשים ממצות עשה שהזמן גרמא, מפני שהאשה משועבדת לבעלה והאשה היא לעזר לאיש והוא ימשול בה להנהיגה ולהדריכה בדרכיו ולעשות כל מעשיה על פיו, והיותה על הדרך הזה היא סבה גם כן שהיא פטורה מכל זה, כי אלו היתה טרודה לעשות המצוה בזמנה היה הבעל בלא עזר בימים הם, והיתה הקטטה נופלת בהם, ותסור הממשלה המכוונת לתועלתו ולתועלתה עכ"ד, ולפי"ז אם נימא דנשים חייבות בשמירה ואסורים במלאכה א"כ אינן משועבדת לבעליהן למלאכה ושוב מהראוי שתתחייבנה בזכירה, דל"ש לומר דהזמן אינו בידם, דהא באמת כיון דמצוות על שמירת שבת א"כ אינן משועבדות לבעליהן ושפיר מקשינן להיפך עכ"ד השו"מ.

ועיין בשו"ת בית יצחק חיו"ר (ח"א סי' צ"ד אות י') שכתב דבהכרח מש"כ הכלבו זהו רק ע"ד הדרוש, דהרי בכיבוד אב אמרינן במסכת קידושין (דף ל.), דהאשה פטורה מכבוד אביה משום דרשות אחרים עליה, ואמרינן עלה דאם נתגרשה חייבת בכבודו, והיינו דמה שפטורה מכיבוד הוא רק מפאת שעבודה לבעלה, ולכן כשסר שעבודה לבעלה חייבת בכיבוד.

ונבוא לגזול גם מישראל, וא"כ זה לא הוי עבירה שבין אדם לחבירו, כיון דמצד העכו"ם אין בו איסור, ושוב אמרינן עשה דוחה ל"ת וליכא בזה מצהב"ע, ולפי"ז משום מצהב"ע הוי אמרינן דיצא, ולכן צריך הקרא דלכם לומר דעכ"ז לא יצא משום דל"ה לכם עכ"ד.

אך המפרשים תירצו, דהנה האחרונים נחלקו אם בעבירה בשוגג פסול משום מצהב"ע, עיין בשדי חמד כללים (מערכת המ"ם כלל ע"ז אות ה' ח"ד עמוד קס"ד) אריכות בזה, והר"ת בספר הישר ס"ל דבעבירה בשוגג ליכא משום מצהב"ע, וכן הביא המרדכי (שם) דאיכא מאן דס"ל דבשוגג ליכא מצהב"ע, אמנם המהרי"ט אלגאזי הל' בכורות (פ"ח אות ס"ח) ס"ל דגם בעבירה בשוגג פסול מצהב"ע.

ובשו"ת מהר"ם שי"ק חאו"ח (סי' רצ"ח) כתב דיש להוכיח דבשוגג נמי פסול מצהב"ע, מקושת התוס' הנ"ל דהקשו למ"ל קרא להוציא את הגזול תיפ"ל משום מצהב"ע, ואי נימא דבשוגג ליכא משום מצהב"ע לא הוי מקשו מידי, דהא י"ל דאיצטריך קרא באופן דהגזול בידו הוא בשגגה, דמשום מצהב"ע ליכא ומ"מ מיפסל משום דל"ה לכם, וע"כ דגם בשוגג פסול משום מצהב"ע, אמנם כתב די"ל דהתוס' קאי אליבא דמ"ד דרשינן טעמא דקרא דמה דכתיב אני ה' שונא גזל בעולה הטעם משום מצהב"ע וכדאייתא שם בגמרא משל למלך וכו', אף הקב"ה אמר אני ה' שונא גזל בעולה ממני ילמדו בני ויבריחו עצמן מן הגזל, דהקב"ה שונא ומרחיק כל דבר עבירה שנמאס הדבר אצלו, ולכן אפילו בשוגג פסול וכדאמרינן בעלמא אדם חותה באכילת איסור, וכיון דעצם העבירה מאוס לפני הקב"ה אין לחלק בין שוגג למזיד וכמ"ש גזול דומיא דפסח ומה לי שוגג מה לי מזיד, אבל למאן דלא דריש טעמא דקרא שפיר י"ל דבשוגג ל"א מצהב"ע עיי"ש.

ובכן יתבארו סדרן של כתובים, ששת ימים תעשה מלאכה וגו', דבא להזהיר שלא יתעסקו בשבת במלאכת המשכן, וקשה למ"ל קרא הלא שבת הוה לתו"ע ואין עשה דוחה לתו"ע, ואי"ל דצריך קרא להזהיר נשים, דהלא גם בנשים איכא העשה דשבתון, וע"כ דס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, והא דנשים פטורות ממ"ע שהז"ג הוא גזירת הכתוב, ולא אמרינן דבמצוה שלא תופרע בכך שעבודה לבעל חייבת, ולכן שפיר י"ל דנשים פטורות מעשה דשבתון, ואף דחייבות באזהרת שבת שבת מחמת הל"ת וכבר הופקע בענין זה שעבודה לבעל, אך כיון דלא דנין כלל לפי הטעם, ומעתה י"ל דכיון דבכה"ת נשים פטורות ממ"ע שהז"ג, ה"ה בעשה דשבת, ולכן צריכין קרא דגם הנשים לא יתעסקו בשבת במלאכת המשכן, ומעתה דס"ל לא דרשינן טעמא דקרא, לפי"ז ס"ל דבשוגג לא אמרינן מצהב"ע, ומעתה י"ל דלכן צריכין קרא לכם להוציא את הגזול, ומעתה י"ל דגזול עכו"ם מותר, ולכן שפיר נצטוו קחו מאתכם תרומה לה' וגו' ודו"ק.

להערות: hoilmoshe@gmail.com

ולפי"ז אי אמרינן דמה שפטורה ממעשהז"ג הוי רק משום דמשועבדת לבעלה, א"כ כמו"כ צ"ל דבנתגרשה או נתארמלה חייבות גם במעשהז"ג, וזה דבר שלא שמענו מעולם, ועכצ"ל דגם היכא דלא שייך טעם זה מ"מ נשים פטורות ממעשהז"ג והיינו משום דלא דרשינן טעמא דקרא עכ"ד, מבואר מזה דסברת הכלבו תליא אי דרשינן טעמא דקרא או לא, וכ"כ בשו"ת שם אריה או"ח (סי' ב'), ובחמדת ישראל קונטרס נר מצוה (חלק הלארין אות א').

ולפי"ז אי ס"ל דלא דרשינן טעמא דקרא א"כ אין לנו נפקא מינה מאיזה טעם נשים פטורות ממצות עשה שהזמן גרמא, וא"כ שוב גם בזכירה פטורות אע"ג דחייבות בשמירה ואינן משועבדות לבעליהן והדרא קושת התוס' לדוכתא דנידרוש איפכא, ומעתה י"ל דקושת התוס' קאי למ"ד דלא דרשינן טעמא דקרא ועיין בתוס' סוטה (דף י"א.) ד"ה כדי, דמשמע דתוס' ס"ל דלא קיי"ל כר' שמעון, ועיין בכתובות (דף י"ח.) בתוס' ד"ה מפני מה עיי"ש, משא"כ הרמב"ם דפוסק בהל' פרה (פ"ד-ה"ב) כר"ש דדרשינן טעמא דקרא וכמש"כ התוס' יו"ט מסכת פרה (פ"ג-מ"ו) וכ"כ הלחם משנה (פ"ג ממלוה), וא"כ הרמב"ם לשיטתו לא קשה קושת התוס' דנידרוש איפכא וכסברת השואל ומשיב הנ"ל, ושפיר מתורץ קושת הקובץ עכ"ד מו"ר זצ"ל.

ובספר שמע יעקב פ' תרומה (דף של"ח.) העיר, דלכאורה יש לבני" טענה שלא להביא נדבות למשכן, שהרי לא היה להם אלא הרכוש גדול, ותנאי היה מפורש ועבדום וענו אותם ד' מאות שנה ואח"כ יצאו ברכוש גדול, דמשמע אי יקיימו החוב דת' שנים יטלו רכוש גדול ואם לאו לא יטלו, דומיא דשנינו במסכת ביצה (דף כ.) ההוא דאמר הבו ד' מאות זוזי לפלוני ותנסב ברחי, ברתא אי בעי נסיב אי בעי לא נסיב, אבל אמר תנסב ברחי והבו ליה ת' זוזי אי נסיב אין לא נסיב לא, והכא נמי דקאמר ברישא ועבדום וענו אותם ת' שנה והדר אמר ואח"כ יצאו ברכוש גדול, איכא למימר דכל שלא נשתעבדו ת' שנה הרכוש גדול גזולה הוא בידם, ויחששו ישראל על הדבר לבלתי עשות לגבוה ממנו דבר עיי"ש.

ולכאורה יש להביא ראיה דגזול עכו"ם אסור, דאייתא במסכת סוכה (דף ט.) דאינו יוצא בסוכה גזולה דכתיב חג הסוכות תעשה לך (משלך), והקשו התוס' (ד"ה ההוא), למ"ל קרא למעוטי גזולה, תיפוק ליה משום מצוה הבאה בעבירה עכ"ק, ות"י בשו"ת חלקת יואב (חאו"ח סי' כ"ז), דלכאורה קשה למה אמרינן דהוי מצהב"ע, ולא נימא דרשאי לגזול משום דאמרינן עשה דוחה ל"ת, אך זה טעות משום דהוי עבירה שבין אדם לחבירו, ובעבירה שבין אדם לחבירו לא אמרינן עשה דוחה ל"ת, דרק בעבירה לשמים אמרינן עשה דוחה ל"ת וכמש"כ השאג"א בסוף הל' מצה, אולם כ"ז ניחא רק בסוכה גזולה מישראל, דבזה י"ל דכיון דהוא עבירה שבין אדם לחבירו לא אמרינן עשה דוחה ל"ת והוי מצהב"ע, משא"כ בסוכה גזולה מעכו"ם, לפימ"ש בשו"ת חכ"צ (סי' כ"ז) דהאיסור דגזול עכו"ם אינו מצד עצמו רק משום שלא נרגיל עצמנו במדות רעות